

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੀਤ ਜੋੜੇ

ਸੰਨ ਉੱਨੀ ਸੌ ਚੁਹੱਤਰ ਦੀ ਗੱਲ ਐ, ਅਜੇ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੈੱਪ ਦਾ ਰਿਜ਼ਲਟ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਹਟਾ ਲਿਆ। ਪ੍ਰੈੱਪ ਉਦੋਂ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਗਿਆਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਲਾਸ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੈੱਪ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਪਲੱਸ ਵੱਨ ਅਤੇ ਪਲੱਸ ਟੂ ਦੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਜਮਾਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਜਮਾਤਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਪ੍ਰੈੱਪ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਜਸਪਾਲ ਮਾਨਖੇੜਾ
+91 97800-42156

ਕਾਲਜ 'ਚੋਂ ਹਟਾ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਦਸਵੀਂ ਫਸਟ ਡਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਸਕੂਲ 'ਚੋਂ ਫਸਟ ਪੁਜੀਜ਼ਨ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੇ ਵਿੱਚ ਰੁਲ ਗਈ। ਅਕਾਦਮਿਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਂਝਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਕੂਲ/ਕਾਲਜ ਦੀ 'ਟੁੱਟੀ-ਭੱਜੀ' ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ 'ਚੋਂ ਕਿਤਾਬ ਕਢਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਚੇਟਕ ਮੈਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਘਰ ਤੋਂ ਤੇ ਵੱਧ ਸਰਦੂਲਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਡੀ ਪੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਰਾਤ ਬਾਕੀ ਹੈ' ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਨਹਿਰੂ ਕਾਲਜ ਮਾਨਸਾ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ...।

ਪਰ ਪਿੰਡ ਆ ਖੇਤੀ ਦੀ ਖਲਜਗਣ ਵਿੱਚ ਫਸ ਇਸ ਸ਼ੌਂਕ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਬਰੇਕ ਵੱਜ ਗਏ। ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲਲਕ ਤੇ ਤਾਂਘ-ਤਮੰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਖੇਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਰਸਾਲਾ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਕਿਤਾਬ ਖਰੀਦ ਲਵਾਂ। ਘਰੋਂ ਤਾਂ ਹਜਾਮਤ ਕਰਾਉਣ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੇ। ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ, ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਖਬਾਰ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਮਿਲਿਆ ਅਖਬਾਰ ਜਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਛਿਮਾਹੀ ਬਾਅਦ ਮਿਲਿਆ ਰਸਾਲਾ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬ ਮੈਂ ਕਈ-ਕਈ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਅੱਧ-ਵਿਚਾਲੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਜਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸੀਰੀ

ਬਾਬਾ ਰੋਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਜੀਨਜ਼ ਸ਼ਾਇਦ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਏ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਜੀਨਜ਼ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤੇ ਕਿਧਰੇ ਸਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੀਤ ਜੋੜ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰ ਤੋਂ ਅਠਹੱਤਰ ਤੱਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਵਦੇ ਬਾਪੂ ਦਾ ਵੀ ਗੀਤ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

... ਬਾਪੂ ਖੇਤ ਗਿਆ ਮਾਰਨ ਗੋੜਾ,
ਗੋੜਾ ਮਾਰਨਾ ਸੀ ਕਿਹੜਾ ,
ਲੱਭਿਆ ਜੈਲਦਾਰ ਦਾ ਵਿਹੜਾ,
ਆਖਦਾ ਪੁਕਾਰ ਜੀ,
ਆਜਾ ਆਪਾਂ ਦਾਰੂ ਪੀਈਏ ਜੈਲਦਾਰ ਜੀ।

ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲੀਆ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਕੁੱਤੇਖਾਣੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੀਤ ਜੋੜਨ ਵੇਲੇ ਹੋਈ, ਉਹ ਵਾਕਿਆਤ ਸਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਕਵਿਸ਼ਰੀ ਵਰਗੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਮੱਚਿਆ ਹੰਗਾਮਾ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ 1976 ਤੋਂ 1978 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਚੇਤਨਤਾ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਪਰਦੇ ਜਾਂ ਸੁਣੇ-ਪੜ੍ਹੇ, ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸਾਂ। ਉਦੋਂ ਸੋਚ ਦਾ ਪੰਛੀ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਬੈਠਣ ਜੋਗਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ? ਪਰ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪੰਛੀ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਘਾਟਾਂ ਦਾ ਚੋਗਾ ਚੁਗਣ ਲੱਗਾ। ਮੈਂ ਕਵਿਸ਼ਰੀ ਵਰਗੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਨੁਮਾ ਕਵਿਸ਼ਰੀ ਸਿੱਧਾ-ਸਿੱਧਾ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਤੇ ਹੋਈ ਦੁਰਗਤੀ ਦੱਸਾਂਗਾ...।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੁਣੇ ਕਹਾਣੀ,
ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ,
ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ ਅੱਖਾਂ ਥਾਣੀ,
ਡੰਗਰ ਮਰਨ ਤਿਹਾਏ ਜੀ,
ਅਲਗਰਜਾਂ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨਾ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਪਾਏ ਜੀ।

ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸਕੂਲੇ ਤਿਹਾਏ,
ਮਹਿਰਾ ਲੰਗੇ ਡੰਗ ਖਾਣੀ ਪਾਏ
ਮੈਂਬਰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਮਝਾਏ,
ਉਹ ਕੋਈ ਬਣਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨਾ,
ਕੋਲੇ ਵਾਟਰ ਵਰਕਸ ਸਕੂਲੇ ਟੂਟੀ ਲਾਉਂਦੇ ਨਾ।

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈਨ੍ਹੀ ਕੋਈ ਹਥਾਈ ,
ਜਦੋਂ ਜੰਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਈ,
ਉਹ ਲਿਜਾ ਸਕੂਲ ਬਠਾਈ,
ਬੱਚੇ ਛੁੱਟੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਨੇ,
ਕੈਦ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਜਾਨੀ ਖੌਰੂ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ।

ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ ਕੁਟੀਆ ਪਾਈ,
ਕੀਤਾ ਰੰਗ ਰੋਗਨ ਸਜਾਈ,
ਵਾਹਵਾ ਕੀਤੀ ਟੀਪ ਟਪਾਈ,
ਕਹਿੰਦੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪਾਤੀ ਜੀ,
ਧਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਆਕੇ ਨਰਸ ਬਹਾਤੀ ਜੀ।

ਦਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਨਾ,
ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਮਹਿਕਮਾਨਾ,
ਬਦਲਿਆ ਚੰਦ ਕੋਲੋਂ ਡਾਕਖਾਨਾ,
ਕਹਿੰਦੇ ਰੋਵੇ ਡਾਕਟਰ ਜੀ,
ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਸਟਰ ਬਣਗੇ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਸੀ।

ਸ਼ਾਮੀ ਹੈਲੀਕੈਪਟਰ' ਆਵੇ,
ਡੇਰੇ ਟਿੱਬੇ ਉੱਤੇ ਲਾਵੇ
ਰੂੜੀ ਮਾਰਕਾ ਖੂਬ ਲਿਆਵੇ,

ਖੂਬ ਬਲੈਕਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ,
ਜਮਾਂ ਪੁਲਸ ਨਾ ਕੁਸਕੇ, ਪਤਾ ਨਈਂ ਮਹੀਨਾ ਭਰਦੇ ਨੇ

ਸ਼ਾਮੀਂ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬੀ
ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬੀ
ਤਨ ਤੇ ਧਨ ਦੀ ਕਰਨ ਬਰਬਾਦੀ,
ਉਹ ਨੇ ਕਰਦੇ ਕਾਰੇ ਜੀ,
ਜੜ ਝਗੜੇ ਦੀ ਦਾਰੂ
ਇਹਨੇ ਚੰਦ ਕਈ ਚਾਹੜੇ ਜੀ।

ਇਹ ਤਾਂ ਲੰਬੇ ਹਨਗੇ ਝੋੜੇ,
ਗਿਣ ਕੇ ਦੱਸਾਂ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ,
ਹੋਣੇ ਹੈਨੀ ਏਹੇ ਨਿਬੇੜੇ,
ਦੱਸਾਂ ਕਿਹੜਾ ਕਿਹੜਾ ਜੀ,
ਏਸ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਮਾਨਖੇੜਾ ਜੀ ।

ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਮੱਖਣ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੀ ਮਾਸਟਰ,
ਕੀ ਮੁੰਡੇ, ਕੀ ਬੰਦੇ ਕੀ, ਬੁੜੀਆਂ ... ਮੱਖਣ ਨੂੰ ਘੇਰ-ਘੇਰ ਕੇ ਸੁਣਦੇ। ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਸੰਘੇ ਤੇ
ਮਨਖੇੜੇ 'ਚ ਕਵਿਤਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਮਿਰਚਾਂ ਲੜਾ ਗਈ। ਸਰਪੰਚ, ਮੈਂਬਰ
ਐਥੇ। ਚੰਦ ਡਾਕਟਰ ਖੁੰਡੀ ਘੁੰਮਾਵੇ... ਮੈਨੂੰ ਟੱਕਰਨਦੇ ਜਗਿੰਦਰ ਦੇ ਛੋਹਰ। ਸਕੂਲ 'ਚ
ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਮਹਿਰਾ ਅੱਡ ਐਥਾ, ਅਖੇ... ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੀ ਰਗੜਤਾ। ਸ਼ਰਾਬ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ
ਐਥੇ। ਪਿੰਡ 'ਚ ਗਸ਼ਤ 'ਤੇ ਆਏ ਐੱਸ. ਐੱਚ. ਓ, ਤੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਅੱਗੇ ਬਾਪੂ ਨੇ
ਮੱਖਣ ਦੀ ਸੁੱਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤੀ। ਠਾਣੇਦਾਰ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨਾਲੇ ਹੱਸਣ ਨਾਲੇ ਆਖੀ ਜਾਣ....ਇਹ
ਕਿਹੜਾ ਮਾਨ ਮਰਾੜਾਂ ਵਾਲਾ ਜੰਮ ਪਿਆ ਸੇਡੇ ਪਿੰਡ!
ਮੱਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਦੋ ਆੜੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਲਈ। ਜਿੱਥੇ ਦਾਅ ਲੱਗਦਾ
ਉਹ ਵੀ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦੇ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਘਰੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ। ਸਰਦਾ ਪੁੱਜਦਾ ਜਿੰਮੀਦਾਰਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਬਰਾਤ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਘਰੋਂ ਆਈ ਸੀ ਤੇ ਸੀ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ, ਵੇਲਾ ਕੁੜੀ ਦੇ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਨਾ ਵਿਆਹ ਮੈਰਿਜ ਪੈਲਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ, ਲਾਵਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਗੋਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੈਟ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ 'ਚ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਵਿਆਹ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ, ਜਿਹੜਾ ਮੱਖਣ ਨਾਲ ਸੰਘੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਕਹਿੰਦਾ 'ਮੈਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪੜ੍ਹਾਂਗਾ।"

ਬਾਬੇ ਨੇ ਮਾਈਕ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸਨੇ ਹੇਠ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤੀ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੁਣੇ ਕਹਾਣੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਟੇਭੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਈ ---

ਮੁੰਡਾ ਲਗਾਤਾਰ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਸਰਪੰਚ ਤੇ ਕੁਛ ਹੋਰ ਮੋਹਤਬਰ ਔਖੇ ਭਾਰੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਬਥੇਰਾ ਗੁਰੂਘਰ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਵੀ ... ਪਰ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਸਿਰੇ ਲਾ ਕੇ ਹਟਿਆ। ਸਰਪੰਚ ਤੇ ਹੋਰ ਆਗੂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਦਿੱਤਾ---।

"ਜਗਿੰਦਰ ਸਿਆਂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਯਾਰ ਕਿਹੜੇ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਤੇ ਗਿਆ। ਬਗਾਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜਾਨੀਆਂ ਅੱਗੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਬੇਜਤੀ ਹੋਗੀ।"

'ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਪਿਓ ਨੇ ਜੰਨ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਛਿਤਰੋਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਨਾਲੇ ਕਹੀ ਜਾਵੇ "ਖੜ੍ਹ ਜਾ....ਖੜ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਬਣਾਉਨਾਂ ਵੱਡਾ ਮਾਣਕ ... ।'

ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਵੀ ਗੀਤ ਲਿਖ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਕਾਰਡ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਤਰਜ਼, ਬੋਲ, ਲਾਈਨਾਂ ਆਪਣੇ ਜੋੜੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੜ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਇਉਂ ਹੀ ਹੋਇਆ...

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਮਰਾੜਾਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਦੀਕ-ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਗਾਇਆ ਇੱਕ ਗੀਤ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੀਤ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਸ਼ਿਅਰ ਸੀ।

ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ ਧੀ ਦਾ ਲਿਆ ਵੇਚ ਕੇ ਖਾ,

ਵੇਖ ਜਵਾਈ ਸੱਸ ਨੇ ਲਈ ਤਿਉੜੀ ਪਾ।

ਅੱਗੇ ਬੋਲ ਸਨ...

ਨਾ ਟੁੰਮ ਵੇ ਨਾ ਕੋਈ ਟੱਲਾ,

ਨਾ ਛਾਪ ਨਾ ਕੋਈ ਛੱਲਾ,

ਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰਹੁਣਿਆ ਕੱਲਾ,

ਛਿੱਲੇ ਕਾਂ ਵਰਗਾ ਬਣਕੇ,

ਛਲਣ ਆ ਗਿਆ ਬਾਰਾਂਤਾਲੀ ਮਾਂ ਵਰਗਾ ਬਣਕੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਹੋਈ। ਗੱਲ ਇੰਜ ਸੀ...! ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੁੜ੍ਹੀ ਸੀ ਕਰਤਾਰੇ। ਘਰਾਂ ਦੇ ਉਸਦਾ ਦਿਓਰ ਲੱਗਦਾ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਕਾਕਾ। ਕਾਕਾ ਥੋੜ੍ਹੀ ਅੱਖ ਮੀਚਦਾ ਸੀ। ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਕਾਣਾ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਲੇ ਕਾ ਲਾਣਾ ਵੱਜਦਾ ਸੀ। ਕਾਕਾ ਖਰਚੀਲਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਚੱਕਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ। ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਧਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪੈਸੇ ਮੁੱਕੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕੀ ਜਾਂਦਾ।

ਕਰਤਾਰੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਬੁੜ੍ਹੀ ਪੈਸੇ ਚ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਜੂ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੀ। ਲੋੜਵੰਦ ਕਾਕੇ ਨੇ ਵੀ ਕਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਵਿਆਜੂ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਪਰਨੇਟ ਭਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰਨੇਟ ਦਾ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਰੀਨੀਊ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਕੇ ਤੋਂ ਭਰਾਏ ਪਰਨੇਟ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰੇ ਨੇ ਨਵਾਂ ਪਰਨੇਟ ਭਰਾ ਲਿਆ।

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨੇ... ਕਿਸੇ ਘਤਿਤੀ ਨੇ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਉਂਗਲ ਜਾ ਲਾਈ।

"ਕਾਕਾ ਸਿਆਂ ਨਵਾਂ ਪਰਨੇਟ ਭਰਾ ਕੇ ਪੁਰਾਣਾ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ?"

"ਨਹੀਂ ਯਾਰ... ਕਿਉਂ ਕੀ ਗੱਲ?"

"ਓਏ ਜਾਹ ਪਰ੍ਹੇ... ਰਿਹਾ ਨਾ ਬੁਝੜ ਈ। ਓਹ ਤੈਥੋਂ ਦੇ ਵਾਰੀ ਪੈਸੇ ਲਊਗੀ।"

"ਐਂ ਕਿਮੋਂ ਲੈਲੂਗੀ, ਵੱਡੀ ਨਾਦੂ ਖਾਂ।"

"ਓਹ ਤਾਂ ਵੇਖਾਂਗੇ...!" ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਚ ਪਾ ਕੇ ਘਤਿਤੀ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਕਾਕੇ ਦੀ ਸੂਈ ਲਾਲ ਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਪੁਰਾਣਾ ਪਰਨੇਟ ਮੰਗਣ ਗਿਆ, ਬੁੜ੍ਹੀ ਨਾਲ ਲੜ ਪਿਆ। ਕਰਤਾਰੇ ਨੇ 'ਕੱਠ ਕਰ ਲਿਆ। ਪੰਚਾਇਤ ਸੱਦ ਲਈ। ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ, ਪੁਰਾਣਾ ਪਰਨੇਟ ਲੈ ਕੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਕੇ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਘਰੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ।

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਚਵੀ, ਚਰਚਾ ਹੋ ਗਈ।

ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਗੀਤ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ...। ਰਿਕਾਰਡ ਗੀਤ ਵਾਂਗੂੰ ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਅਰ ਵੀ ਪਾਇਆ।

ਪੈਸੇ ਨਵੇਂ ਪਰਨੇਟ ਤੇ ਲਏ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲਿਖਾਂ,
ਪਰਨੇਟ ਕਾਕੇ ਨੇ ਮੰਗਿਆ ਤਾਂ ਲਈ ਤਿਉੜੀ ਪਾ
ਅੱਗੇ ਬੋਲ ਸਨ...।
ਕਰੇ ਕਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਕਾਕਾ ਕਾਣਾ,
ਮੈਨੂੰ ਦੇਹ ਪਰਨੇਟ ਪੁਰਾਣਾ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਗ ਦੇ ਵਿਚ ਮਚਾਣਾ
ਜਿਹੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਰੱਦੀ ਨੀਂ,
ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਦੇ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਹੋਜੂ ਵੱਡੀ ਨੀਂ।
ਬੁੜ੍ਹੀ ਦੇ ਬੋਲ ਸਨ...।
ਵੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਅਕਲ ਨੂੰ ਕਾਕਾ,
ਵੱਡਾ ਬਣਿਆ ਫਿਰੋਂ ਲੜਾਕਾ,
ਤੈਨੂੰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਾਕਾ,
ਵੇ ਕੌਣ ਮਾਰਨ ਦੇਦੂਗਾ,
ਐਂ ਪਰਨੇਟ ਪੁਰਾਣਾ ਵੇ ਕੌਣ ਪਾੜਨ ਦੇਦੂਗਾ।
ਗੀਤ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਕਾਕਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ...!
ਨੀਂ ਮੈਂ ਭੋਇ ਕਰ ਬੈਠਾ ਗਹਿਣੇ,
ਹੁਣ ਮੈਂ ਗਿਣ ਗਿਣ ਬਦਲੇ ਲੈਣੇ,
ਮੰਨਜਾ ਅਜੇ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾ ਕਹਿਣੇ
ਦੇਅ ਪਰਨੇਟ ਪੁਰਾਣਾ ਨੀਂ,
ਬੜਾ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਭੈੜਾ ਮੈਂ ਜੱਟ ਕਾਕਾ ਕਾਣਾ ਨੀਂ।
ਕਰਤਾਰੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦੀ ਐ, ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਬੋਲਦੀ ਹੈ...!
ਵੇ ਐਵੇਂ ਬੋਲ ਨਾ ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ,
ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾ ਲੈਲੀ ਪੰਗਾ,
ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਕਰਾ ਲੋਂ ਕੰਘਾ,

ਵੇ ਮੈਂ ਚਿੱਠੀ ਪਾਢੂੰਗੀ,
 ਸੂਬੇਦਾਰ ਪੁੱਤ ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਵੱਟ ਕਢਾਢੂੰਗੀ।
ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਓਹ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਫੌਜ ਚੋਂ ਆਉਂਦਾ,
 ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਨਿਓਂਦਾ ਪਾਉਂਦਾ,
 ਵੇਖੂੰ ਆ ਕੇ ਕੋਣ ਛਡਾਉਂਦਾ,
 ਜਾਨ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਨੀਂ,
 ਬੀਹੀ ਵਿਚ ਘੜੀਸੀ ਜਦ ਗੁਤਨੀ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਨੀਂ।
 ਬੁੜ੍ਹੀ ਡਰ ਜਾਂਦੀ ਐ...!
 ਰੱਬਾ ਜਾਨ ਬਚਾ ਲੈ ਐਥੋਂ,
 ਦੇਵੋਂ ਹੱਥ ਬਨ੍ਹਾ ਲੈ ਮੈਥੋਂ,
 ਵੇ ਮੈਂ ਨਾਬਰ ਤਾਂ ਨੂੰ ਤੈਥੋਂ,
 ਫੜ ਪਰਨੇਟ ਪੁਰਾਣਾ ਵੇ,
 ਜੜ੍ਹ ਝਗੜੇ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਖਸਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਵੇ।
ਕਾਕਾ ਜਿੱਤ ਦੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
 ਪਲ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਦੱਖੁਦਾਣੇ,
 ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਆਗੀ ਮੱਤ ਟਿਕਾਣੇ,
 ਮੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਪਿੰਡ ਜਾਣੇ,
 ਮੈਂ ਜੱਟ ਬੜਾ ਲੜਾਕਾ ਨੀਂ,
 ਬੜਾ ਅੜੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਮੈਂ ਦੁੱਲੇ ਕਾ ਕਾਕਾ ਨੀਂ।
ਅੰਤ ਚ...!
 ਫੇਰ ਪਰਨੇਟ ਮੱਖਣ ਨੇ ਫੜ ਕੇ,
 ਓਥੇ ਸਿੱਟਤਾ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ,
 ਕਾਕਾ ਲੈ ਗਿਆ ਝੋਲੀ ਭਰਕੇ,
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੋਟਿਆਂ ਤਾਈ ਜੀ,
 ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀ ਜੀ।

ਗੀਤ ਜੋੜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਓਹੀ ਕੀਤਾ। ਗੀਤ ਮੱਖਣ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਾਲ ਸਭਾ ਚ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੀਤ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਘਤਿਤੀ ਨੇ ਫੇਰ ਫਾਨਾ ਜਾ ਠੇਕਿਆ...।

"ਬਾਈ ਸਿਆਂ, ਜਗਿੰਦਰ ਕੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਤੇਰਾ ਗੀਤ ਜੋੜਤਾ।"

"ਕਿਮੋਂ ਓਏ... ਐਂ ਕਿਮੋਂ ਜੋੜਤਾ।"

"ਓਹ ਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਪਤਾ ਚੱਲੂ... ਜਾਹ ਜਾ ਕੇ ਸੁਣ ਲੈ।"

ਕਾਕਾ ਤਪਿਆ ਤਪਾਇਆ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆ ਵੱਜਾ। ਸਾਡਾ ਘਰ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੇ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਅੱਗੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਛੱਤੜੇ। ਇੱਕ ਖੂੰਜੇ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਬੈਠਕ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਬਾਬੇ, ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਦੋ ਅਣਵਿਆਹੇ ਚਾਚੇ, ਪੈਂਦੇ ਬਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਾਕਾ ਬੁੜਕਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਆਇਆ। ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਗਰਜਿਆ...!

"ਓਏ ਵੱਡੇ ਭਾਈ... ਏਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨੂੰ, ਸੋਡੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਜ ਚ ਪਾ ਕੇ ਛੱਡਤਾ... ਕਿਥੇ ਨੇ ਵੱਡੇ ਗੀਤਕਾਰ!"

"ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਾਕਾ ਸਿਆਂ... ਬੈਠ, ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਲ ਦੱਸ।"

ਕਾਕਾ ਬੁੜਕ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਖੇਤੋਂ ਆਇਆ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਫਾਲਨ ਕਰ ਲਿਆ।

"ਕਾਕੇ ਦਾ ਕੀ ਗੀਤ ਗੂਤ ਜੋੜਿਆ?"

ਮੈਂ ਅਉਂ ਗਊ ਕਰ ਗਿਆ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਹਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ... "ਮੱਖਣ ਦੇ ਯਾਦ ਐ!" ਐਨੇ ਨੂੰ ਮੱਖਣ ਆ ਗਿਆ।

"ਐਧਰ ਆ ਓਏ ਗੋਰੀਆ ਜਿਆ... ਕਾਕੇ ਆਲਾ ਗੀਤ ਸੁਣ।"

ਮੱਖਣ ਦੀ ਸੁੱਚ ਦੱਬੀ ਗਈ। ਉਸ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਟੇਪ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ।

ਤੁਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਗੱਲ ਕਰਤਾਰੇ ਕੋਲ ਤੁਰ ਗਈ। ਉਹ ਅਲੀ ਅਲੀ ਕਰਦੀ ਆ ਵੱਜੀ। ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਬੁੜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਬੋਲੀ...!

"ਵੇ ਜਾਏ ਵੱਢਿਆਂ ਦਿਓ... ਔਹ ਆਗੀ ਕਰਤਾਰੇ ਬੁੜੀ, ਆਦਮਬੇ ਆਦਮਬੇ ਕਰਦੀ, ਪੱਟੂ ਜੁੰਡੇ।"

ਅਸੀਂ ਕੰਧ ਟੱਪ ਗਏ।

"ਵੇ ਮਰੀਕਿਆ ਲੰਗੜਿਆ... ਤੇਰੀ ਦੂਜੀ ਲੱਤ ਵੀ ਤੋੜਨੀ ਪਊ।"

"ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਰਤਾਰ ਕੁਰੇ... ਕਿਓਂ ਫਾਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਤਪੀ ਫਿਰਦੀ ਐਂ?"

"ਤਪਾਂ ਨਾ,ਕੀ ਜਣਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੇਵਾਂ, ਸੇਡੇ ਮੁੰਡੇ ਮੇਰਾ ਗੀਤ ਜੋੜੀਂ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਆਵਦੇ
ਪੇਤਿਆਂ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਗੀਤ ਜੜਾਊ ਲੰਗੜੇ ਬੇਕ ਦਾ..."

ਬਾਬੇ ਨੇ ਮਸਾਂ ਬੁੜੀ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਸਾਨੂੰ ਝਈਆਂ ਲੈ ਲੈ ਪਵੇ...!

"ਢੇਕੇ ਗੀਤ ਜੋੜਨ ਦੇ... ਦੇਵੋਂ ਡੂੰਮਣੇ ਛੇੜ ਲਏ। ਪੁੱਠੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਹੋਗੇ...ਖੇਤ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੂੰ,
ਵੱਡੇ ਲਖਾਰੀ।"

--o--